Viorica MOLEA

Lexicul neologic la modă – registru stilistic al oralității actuale

V.M. – conf. univ. dr. hab. în filologie, Departamentul Lingvistică Română și Știință Literară, Facultatea de Litere, USM. Domenii de cercetare: stilistică, pragmatică, cultivarea limbii, comunicare. Autoare a lucrărilor: *Valori expresive ale frazeologismelor în opera dramatică* (2010); *Expresivitatea limbajului poetic (suport de curs)* (2011); *Oralitatea în textul publicistic actual românesc* (2016). Participantă la numeroase conferințe naționale și internaționale.

O particularitate distinctă a lexicului oral actual o constituie elementele noi intrate în limba română datorită proceselor transformaționale, evoluției tehnologiilor moderne și facilitării interconexiunilor umane la toate nivelurile. Fenomenul globalizării, devenit, în virtutea accesului liber, masiv la internet, un atribut indispensabil al contemporaneității, precum și migrația tot mai frecventă, schimbul de valori materiale, culturale, politice, sociale etc. contribuie la o răspândire rapidă și intensă a foarte mulți termeni, cuvinte din limbile cu o influență accentuată în prezent. Acest lucru se întâmplă pe fondul apropierii nemaiîntâlnite dintre diverse culturi, tradiții, rase de oameni, convingeri religioase, stiluri de viață etc., omenirea devenind, astfel, un tot unitar, un câmp comun de manifestare, de degajare, de afirmare, dar și de receptare, de control al tuturor valorilor și nonvalorilor umane.

Faptul că în ultimele decenii se atestă o migrație fără precedent a românilor de dincolo și de dincoace de Prut a pus amprenta asupra limbii literare contemporane și a contribuit la o diversificare impresionantă a limbii, a vocabularului, în primul rând, cu elemente neologice dintre cele mai neașteptate și neconforme cu logica procesului de îmbogățire

a limbii pe calea împrumutului direct din alte limbi. Este vorba, evident, în primul rând, de anglicisme, care au în prezent o răspândire cvasigeneralã în aproape toate limbile literare, dar şi de alte împrumuturi, din italiană, franceză, germană, portugheză. Dacă în trecutul relativ apropiat se împrumuta masiv din limba franceză, ale cărei elemente lexicale se integrau firesc în limba română, astăzi nu mai putem vorbi de un anume confort verbal şi sistemic la împrumuturile din engleză, de exemplu, întrucât acestea „dau buzna" în limba noastră fără a menaja rigorile gazdei. Este o grabă şi o precipitare aproape „indecentă" în pătrunderea anglicismelor în limba română, aceasta explicând de ce foarte multe astfel de elemente apar mai întâi în limba vorbită, fiind adoptate destul de rapid de varianta literară a limbii române, căci, după cum remarcă distinsul savant E. Coşeriu, „limbajul ca vorbire este producere lingvistică, întrucât noul lingvistic apare întotdeauna şi în mod necesar în vorbire" (Coşeriu 2009: 145).

Aşadar, este evident că numeroase împrumuturi vin pe cale orală, adică sunt răspândite în limba vorbită mai întâi, ca apoi să pătrundă şi în registrul cult, prin intermediul limbajului publicistic, îndeosebi, un vehicul perfect de transportare şi răspândire a noilor achiziţii. Acest lucru îl atestă labilitatea, eterogenitatea formelor, precum şi a sensurilor elementelor nou intrate în limbă, care, până a fi adaptate şi incluse în dicţionar, circulă cu multiple ortografii şi sensuri. Aceste împrumuturi din engleză sunt înregistrate atât ca termeni literari, cât şi ca elemente colocviale, populare, care mai au marca stilistică „la modă" sau de „urbanisme". Nu vom vorbi de termenii împrumutaţi în diverse domenii (economie, politică, drept, muzică etc.), ci vom aborda categoria împrumuturilor care ţin de limbajul popular sau substandard, adică elementele verbale care circulă în limbajul necizelat, spontan şi afectiv al vorbitorilor, de obicei, tineri, cu o deschidere mai mare faţă de orice element neuzitat, proaspăt şi cărora aceştia le acordă o oarecare lejeritate, nonşalanţă sau diverse note stilistice apropiate elementelor de argou şi jargon. Unele dintre acestea chiar devin argotice sau jargoane, mai ales cele care ţin de limbajul tehnologic sau de limbajul modei. „Tinerii, se ştie, au un apetit al noului, al modernului mult mai accentuat decât persoanele în vârstă. De aceea limbajul lor este ,,presărat'' cu neologisme sau cuvinte din alte limbi mai mult sau mai puţin adaptate la graiul nostru", afirmă Iuliana Ţanu-Pohrib[1]. Trebuie să precizăm că

anglicismele sunt folosite de tineri, mai ales, pe rețelele de socializare, acolo unde, dacă te integrezi, nu vei înțelege mare lucru, întrucât formele cuvintelor noi capătă aspecte de nerecunoscut prin prescurtările folosite, prin combinațiile hazardate dintre elemente românești și englezești. Altfel spus, este vorba de limbajul de chat, considerat de cei mai puțin inițiați un fenomen obscur, haotic, dar pe care noi îl vedem ca pe o formă a culturii electronice. De exemplu, pe blogul unei tinere atestăm câteva mostre de asemenea utilizări sau „creații": „Astfel, astăzi trebuie să fii ,,cool", iar pentru aceasta trebuie să-ți schimbi ,,lookul". Des-întâlnitul „bună-ziua" devine ,,hello" și așa mai departe"[2].

Așa cum spuneam, această preluare masivă a cuvintelor străine (de origine engleză, în special) are variate cauze atât obiective, cât și subiective. Cele obiective, pe care le-am înșirat mai sus, sunt un proces firesc al istoriei contemporane, recunoscut de savanți drept globalizare sau mondializare, internaționalizare pe toate planurile, inclusiv pe cel al limbajului. Cauzele subiective sunt multiple, unele derivând din cele obiective. Una dintre acestea ar fi efortul exagerat al unora de a se evidenția prin elemente de limbaj ieșite din uzul obișnuit, banalizat, în concepția multora, sau pentru a epata interlocutorii cu un altfel de înveliș sonor, cum sunt exotismele, a acorda exprimării note afective, atitudinale unice sau, pur și simplu, a-și etala un aer de „aristocratism modern" prin utilizarea unor cuvinte recent intrate în limbă, accentuându-și astfel niște veleități închipuite. Astfel, utilizarea masivă a cuvintelor neologice, adaptate în grabă la fonetismul românesc, „ilustrează tendința de neofilie datorată nu numai snobismului și semidoctismului, ci și acțiunii de mascare a ceva (probabil, incultura, incompetența) și chiar de înșelare a cititorului «neinițiat»" (Pîrvu 2005: 635-636). Aceste elemente neologice sunt în prezent atât de multe și continuă să pătrundă, încât dicționarele nu reușesc să le includă, să țină pasul cu ele, acestea rămânând adesea în afara lor, funcționând „ilegal" în limbajul familiar cu cele mai diverse forme și sensuri. Dicționarele, după cum observă L. Silaghi[3], nu reușesc „nici pe departe să țină pasul cu numărul mare de anglicisme care pătrund în limba română din diverse domenii de specialitate și din diferite registre ale limbii engleze și ale englezei americane".

O bună parte a elementelor neologice colocviale sunt întrebuințate în așa-numitul „limbajul modei", Adriana Stoichițoiu Ichim propunând și

o abreviere acestei denumiri: *LM*, pe care îl și definește: „În etapa actuală de dezvoltare a limbii române, LM (limbajul modei) reprezintă o variantă stilistică hibridă, care asociază trăsături proprii limbajelor de specialitate (profesionale) și jargonului" (Stoichițoiu Ichim 2007: 581). Cercetătoarea vine cu reflecții prețioase despre originea și utilizarea actuală a acestora, relevând că „mulțimii neologismelor de origine franceză asimilate de LM de-a lungul ultimelor două secole i se adaugă – îndeosebi după 1990 – numeroase împrumuturi din engleza britanică sau americană, care și-au păstrat integral sau parțial caracterul străin, justificând astfel calificarea LM drept jargon" (*Ibidem)*.

Remarcăm faptul că anume de aici a fost preluată expresia „termeni la modă" referitoare la vocabularul recent împrumutat și „popularizat" sau utilizat masiv în limbajul familiar, colocvial, conform ipotezei doamnei Adriana Stoichițoiu Ichim, care declară: „Interesul publicului larg și, îndeosebi, al tinerilor pentru domeniul modei duce – printr-o preluare mimetică a anglicismelor – la o masivă creștere a frecvenței lor în uz, ceea ce ne îndreptățește să vorbim despre *termeni „la modă"* (subl.n.) (*Ibidem)*.

Deși există numeroase voci care condamnă preluarea, adesea nejustificată, a anglicismelor în limba română scrisă și vorbită, totuși acestea acaparează tot mai mult spațiu în vocabularul nostru, astfel încât s-a inventat și un termen pentru acest fenomen, devenit oarecum consacrat: „romgleză". Acesta face trimitere la faptul că limba engleză s-a infiltrat atât de mult în ființa limbii române, în special în vorbire, încât am putea vorbi de o altă limbă.

Fenomenele actuale ale întrepătrunderii lexicului de fond cu cel neologic în limbă sunt discutate pe larg, inducându-se fie ideea de poluare a limbii române, fie de îmbogățire firească a ei, fie, cel puțin, de tolerare a acestei „invazii engleze". Liana Silaghi observă existența acestei dualități privind fenomenul respectiv, notând că disputele lingvistice din ultima vreme „au împărțit vorbitorii de limbă română în două tabere, în funcție de cauza susținută, *puriștii* și *cosmopoliții*" (subl. n.)[4]. Totuși, consideră autoarea, aceste dispute nu vor reuși „nici să stăvilească numărul mare de anglicisme intrate în limbă și nici să țină loc de norme prescriptive de utilizare a acestor cuvinte, iar noțiunea de „poluare a limbii", adesea utilizată de puriști, nu este justificată tocmai

datorită acestei interacțiuni cu alte limbi de circulație internațională, interacțiune care conferă vitalitate limbii române" (*Idem*), sugerând că pătrunderea în număr mare a anglicismelor în limba română este un proces firesc datorită evoluțiilor istorice, care nu reprezintă un caz izolat, local, ci este parte a unor schimbări, transformări pe plan internațional, deci inevitabil. Cu toate acestea, credem, n-ar trebui să ne lăsăm „luați de val", să cedăm în fața tăvălugului schimbărilor fără a opune o minimă rezistență, întrucât toate lucrurile în lume se dezvoltă prin luptă, fenomenele obținând, astfel, un echilibru firesc. Tot așa, spunem noi, se întâmplă și în limbă. Trebuie păstrate elementele sănătoase, durabile ale fondului vechi, de bază al limbii, dar, în același timp, trebuie integrate și elementele dictate de situația curentă, de istoria recentă, de evoluțiile pe plan internațional. Altceva este tendința în limbă, care a fost și rămâne motorul schimbărilor, al inovațiilor lingvistice. Aceasta n-ar trebui să fie confundată cu starea de fapt a limbii, care, deocamdată, este una stabilă, încadrându-se în limitele normei. Iar pentru a menține această stare de lucruri este nevoie de mult discernământ, în special, de la cei care au obligația s-o facă, adică de la cei care răspândesc, prin scris, elemente verbale nou-apărute. Astfel, la straja acestora trebuie să stea, în primul rând, filologul, care devine un catalizator al funcționării perfecte a limbii.

Pe de altă parte, se întâmplă și un fenomen relativ nou în limbă. Cuvintele din registrul livresc sunt transferate mult mai rapid decât altădată în cel popular în virtutea accesului generalizat al populației la informația de factură sobră, academică (prin limbajul jurnalistic, prin rețeaua internet etc.), termenii livrești devenind, de asemenea, accesibili prin dicționarul on-line, observându-se, astfel, un proces de întrepătrundere a registrelor, de amestec al stilurilor oficial cu popular sau, altfel spus, al registrului standard cu substandard. Acest proces a început să fie observat mult mai înainte, dovadă fiind și afirmațiile a numeroși lingviști. Bunăoară, G. Sklearevskaia relata asemenea evidențe pe la mijlocul anilor '80: „…în prezent se produce o interferență fericită a celor mai variate stiluri. Astfel, lexicul neologic, savant sau livresc pătrunde masiv în lexicul popular, ceea ce servește drept „dovadă a anulării opoziției stilistice dintre domeniul livresc și popular al limbii" (*Apud*: Bahnaru 2009: 157).

Astăzi putem vorbi, după cum spuneam, de o neîntreruptă colaborare dintre vorbit și scris, de o întrepătrundere fără precedent a stilurilor, a registrelor lingvistice, în special, în spațiul virtual, de aceea putem vorbi și despre o altă abordare a limbii, în general, și a vocabularului neologic, în special. Sunt multe elemente de vocabular frecvente atât în registrul scris, oficial al limbii, cât și în registrul popular, substandard. Utilizarea acestora este determinată doar de context: cu sens denotativ în limbajul sobru și cu sens conotativ, în cel popular. În același spațiu virtual întâlnim, chiar și în varianta scrisă, forme ale neologismelor ortografiate eronat, după ureche, sensuri unilaterale sau folosirea unui singur sens din mai multe ș.a. De exemplu, Adriana Stoichițoiu Ichim îl prezintă astfel pe adjectivul de origine engleză *cool*, devenit un fel de clișeu, cum relevă domnia sa: „Adjectivul/adverbul *cool* (absent din MDN și DCR2, dar inclus în DOOM2: 182, cu mențiunea „familiar") reprezintă un exemplu tipic pentru categoria împrumuturilor „de lux" devenite, prin utilizare abuzivă, adevărate clișee verbale. Dintre cele opt sensuri din engleză ale termenului, româna actuală l-a preluat pe cel mai puțin precis, marcat în OALD: 323 ca informal (…)" (Stoichițoiu Ichim 2007: 590). Astfel, din această cauză, putem vorbi de o clasă nouă a utilizatorilor elementelor neologice: internauții. Aceștia au creat pe „paginile" spațiului virtual o nouă limbă, care se bazează pe trunchiul limbii române, „umplut" cu entități verbale asemănătoare, în pronunție, cu aceasta, cu inserția unor elemente din engleză, dar absolut diferite în scris. Invențiile grafice atestate nu se aseamănă cu niciun alt mod de scriere cunoscut până în prezent. Un exemplu elocvent îl prezintă următoarea secvență de text: *„NE1"* (internet), *„2day"* (today), *„l8er"* (later), *„22ror"* (tuturor), *„2≠"/„2ne"* (bine) „Primește un telefon. Ai chef de un trip *2night*?" sau „el poate *sa t iubi p u dak u nu!!!!!!!!!!!!!!!asta* este deci *lololol* NU(depinde)"; *„looooool ce glumeatza eshti*! hahahhahahaha, tzin-o tot asha"[5]. Observăm aici o formă mixtă de scriere, alcătuită din cifre și litere sau ortografii străine, atât din limba anglo-americană, cât și din limba română, preferată formei tradiționale, probabil, pentru rapiditate, dar și pentru o diversificare, o încercare de delimitare de spațiul depășit, banal al foii de hârtie. Totodată, credem, și tinerețea își spune cuvântul, pe care o știe toată lumea rebelă, nonconformistă, cu tendința spre postmodern, iar acest tip de scriere a oralității este specific exclusiv tinerilor. „Acest mod de a vorbi, foarte greu acceptat de societate, susține autoarea modelelor de text, le oferă elevilor

un sentiment de emancipare, de independență și mai ales de nonconformism, un aspect caracteristic vârstei juvenile" (*Idem*). Pe de altă parte, internauții și-au creat și așa-zisul sistem ortografic și punctuațional, care, de fapt, este un „asistem" lingvistic, lipsit de orice articulații ale normei, atât în limba de origine a acestora, cât și în împrumuturile masive aleatorii utilizate în textele orale scrise. Este un fenomen relativ nou, dar observat și analizat deja de lingviști de seamă, cum ar fi, spre exemplu, Rodica Zafiu, care îl descrie în felul următor: „Tonul nonșalant e în acord cu tratamentul neologismelor, adaptate fonetic și grafic fără multe scrupule; ...tendințele sunt într-un fel contradictorii: pe de o parte, se preferă formele „vorbite", pe de alta, se refac cele „culte" (Zafiu 2001: 159).

Neologismele din domeniul tehnologic sunt adesea modificate, create din nou, cu mijloace de compunere ale limbii române, fiind înzestrate și cu alte sensuri decât în varianta împrumutată originară. Aceeași bloggeriță ne propune câteva exemple de acest tip: „*a downloada* (a bea, a mânca), *a*-și *downloada sufletul* (a se descărca), *a se upgrada* (a se înnoi), *a se reseta* (a cădea, a leșina), *a da eject* (a goni, a respinge), *a*-și *formata mintea* (a se gândi din nou) etc."[6]. Deși sunt sensuri surprinzătoare, pe alocuri chiar originale, aceste formații nou-create pe rețelele de socializare, evident, nu sunt acceptate și nici justificate de normele limbii literare, dar ele circulă nestingherite în acest spațiu intim virtual al tinerilor, trecând, fără nicio reținere, de la vorbit la scris și invers în comunicarea obișnuită cotidiană a acestora. Pentru a se ralia cu cea mai activă parte a societății – tinerii, mass-media împrumută din exprimarea acestora multe aspecte ale vorbirii, în special, elementele neologice recalificate, inclusiv pe cele ce țin de comunicarea pe internet. Astfel se poate ajunge mai rapid și mai eficient la modul de percepție a lumii propriu cititorilor din această categorie, încadrându-i mai ușor în orice categorie de interese mediatice.

În urma celor enunțate *supra*, conchidem, prin urmare, că multe dintre elementele neologice ajung în limbă pe cale orală în contextul schimbărilor produse în lume (migrația masivă, internetul, globalizarea etc.), precum și datorită accesului tuturor la instruire, la informare, care facilitează însușirea termenilor noi, adesea preluați din limbajul neutru, standard. În același timp, relevăm atât o înnobilare a limbii colocviale, orale, cât și o ușoară vulgarizare a limbii literare prin infiltrarea tot mai frecventă a elementelor de oralitate în aceasta.

Note

[1] Țanu-Pohrib I., *Limbajul tinerilor – argou/jargon*, Editura Sfântul Ierarh Nicolae, 2010. Disponibil: bibliotecascolara.ro/Tanu_Iuliana/Limbajul_tinerilor-argou_jargon.pdf
[2] *Limbajul tinerilor on fashion*. Disponibil: lumealuifleanca.blogspot.com/2007/12/limbajul-tinerilor-on-fashion.html
[3] Silaghi L., *Anglicismele în discursul jurnalistic*, 2009. Disponibil: culturasicomunicare.com/pdf/2009/Silaghi%20-20Anglicismele%20in%20discursul%20jurnalistic.pdf
[4] Vezi Silaghi L., *Anglicismele…*
[5] Vezi *Limbajul tinerilor…*
[6] *Ibidem*

Referințe bibliografice

Bahnaru 2009 = Bahnaru V., *Elemente de semasiologie română*, Chișinău, Știința, 2009.

Coșeriu 2009 = Coșeriu E., *Omul și limbajul său*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza", 2009.

Pîrvu 2005 = Pîrvu I.-C., *„Reforma" clișeului jurnalistic*, în *„Limba Română": Structură și funcționare.* Coordonator Gabriela Pană Dindelegan, București, Editura Universității din București, 2005, p. 633-641.

Stoichițoiu Ichim 2007 = Stoichițoiu Ichim A., *Anglicisme „la modă" în limbajul modei*, în *„Limba română". Stadiul actual al cercetării,* București, Editura Universității din București, 2007, p. 581-598.

Zafiu 2001 = R. Zafiu, *Diversitate stilistică în româna actuală*, București, Editura Universității din București, 2001.